

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

راهنمای معلمان و مربیان در

قصه نویسی

ویژه دانش آموزان پایه پنجم

سازمان مدارس راه ایمان

تابستان ۱۴۰۴

سخنی با معلمان

قصه‌گویی و داستان‌نویسی راه موثری برای ارتباط بین افراد است. ما به قدرت داستان‌نویسی، برای توانمندسازی کودکان اعتقاد داریم و از طریق کلاس‌های داستان‌نویسی در مقاطع مختلف می‌خواهیم کودکان و نوجوانان را تشویق به نوشتن کنیم. از این طریق حس ارزشمندی و به طبع آن خودباوری در آنها تقویت می‌شود و کودکان می‌توانند آن‌گونه که می‌خواهند خود را ابراز کنند.

هدف ما از داستان‌نویسی، ترویج تفکر نقادانه و افزایش عزت نفس و اعتماد به نفس در بین کودکان است. این کلاس محیط امنی را برای دانش‌آموزان فراهم می‌کند تا بتوانند خود را بیان کنند و راه‌های درست فکر کردن و درست تصمیم گرفتن را بیاموزند، به سادگی هر امری را باور نکنند و روش‌های مناسبی برای حل مشکلاتشان بیابند. شرایط امروزی زندگی ما به گونه‌ای است که می‌توان گفت تفکر نقادانه از پیش‌نیازهای رشد، موفقیت، رقابت و بقا محسوب می‌شود. برخی از کاربردهای تفکر نقادانه که در فرایند نوشتن نیز سودمند و موثر است، عبارتند از:

- چگونه سوالات بهتری بپرسیم و پاسخ‌های بهتری مطرح کنیم؟
- چگونه مستدل‌تر و عمیق‌تر فکر کنیم، حرف بزنیم و بنویسیم؟
- چگونه شباهت و تفاوت بین ایده‌ها و حرف‌ها و تحلیل‌های مختلف را ببینیم و ارزیابی کنیم؟
- چگونه مسائل و مشکلات را تعریف و تحلیل کنیم؟ (نوشتن می‌تواند راه خوبی باشد)
- در میان انبوه رسانه‌هایی که امروزه - تقریباً بدون استثناء - منافع و بقای خود را در اولویت قرار می‌دهند، چگونه می‌توانیم اطلاعاتی مفید و ارزشمند به دست بیاوریم؟
- چگونه دانسته‌ها و باورها و شناخت‌مان از جهان را پالایش کنیم و از تعصب و تنگ نظری و پیش‌داوری فاصله بگیریم؟
- چگونه شفاف‌تر فکر کنیم و حرف‌ها و نظرها و استدلال‌هایمان را به شیوه‌ای شفاف‌تر و متقاعدکننده‌تر به دیگران منتقل کنیم؟ (نوشتن و خصوصاً قصه‌نویسی می‌تواند راه مناسبی باشد)
- چگونه از نگاه فردی دیگر و با چارچوب نگرشی متفاوت، به مسائل نگاه کنیم تا از این طریق، گفتگو و تعامل ما با دیگران ساده‌تر و سازنده‌تر باشد؟ (نوشتن و خصوصاً قصه‌نویسی می‌تواند راه مناسبی باشد)
- چگونه به دیگران کمک کنیم تا مسائل و مشکلات خود و محیط اطرافشان را بهتر و شفاف‌تر ببینند و درک کنند؟

به این ترتیب می‌توان گفت نوشتن راه خوب و موثری است برای اینکه به بچه‌ها فکر کردن و مهارت حل مسئله را بیاموزیم، توانایی‌هایی که به آموزش آنها در میان درس‌های مدرسه بی‌توجهی شده است.

معلم و والدین عزیز به یاد داشته باشید کودکان می‌توانند آزادانه تخیل و خلاقیت داشته‌باشند، تنها از طریق این دو عنصر است که به کشف خود و دنیای اطراف می‌رسند. یکی از بهترین راه‌های تقویت خلاقیت در کودکان داستان‌نویسی است. این آزادی در تخیل باعث تقویت ارتباط آنان با هم‌نسلان و نسل‌های گذشته می‌شود و به حفظ و گسترش فرهنگ آنها کمک می‌کند.

کلاس‌های ما فقط قصه‌گویی و داستان‌نویسی نیست. ما در این کلاس می‌خواهیم در مورد تقویت تعاملات اجتماعی، مهارت‌های حل مسئله، حفظ فرهنگ ایرانی اسلامی، خودباوری و اعتماد به نفس و ... گفتگو کنیم و آموزش دهیم. کودکان از طریق فعالیت‌های هنری مانند (داستان‌گویی، داستان‌نویسی، نقاشی، نمایش خلاق و ...)، می‌توانند ایده‌ها و پیام‌های پیچیده‌ای را به

اشتراک بگذارند، پیام‌هایی که بدون این فعالیت‌ها میسر نیست، و البته فراموش نمی‌کنیم که کلاس‌های داستان‌نویسی برای کودکان و نوجوانان باید سرگرم‌کننده، جذاب و مفرح باشد.

معلم و والدین عزیز بیایید دست در دست هم دنیای کودکان‌مان را هر چه زیباتر، رنگارنگ‌تر و غنی‌تر کنیم و با قدرت داستان‌نویسی به تقویت خصوصیات مثبت اخلاقی کودکان کمک کنیم، به این امید که آن‌ها در آینده به فردی مفید و موثر در جامعه تبدیل شوند.

کوه داستان پنج مرحله‌ای

پس از مرور کوه داستان چهار مرحله‌ای، پرداخت دوباره به ایده‌پردازی و آشنایی با موضوع و محتوای قصه، قهرمان و شرور را نیز آموزش دادیم. اکنون زمان آن است که بار دیگر به کوه داستان برگردیم. این بار یک مرحله‌ی دیگر به آن اضافه کرده و کوه داستان پنج مرحله‌ای را یاد میگیریم.

یک کوه روی تخته رسم کنید و مراحل مختلف کوه داستان پنج مرحله‌ای را به ترتیب زیر، روی آن مشخص کنید. (مشکل، روی قله‌ی کوه قرار دارد)

«شروع - ساختن - مشکل - در مسیر فرود - پایان»

در کوه داستان چهار مرحله‌ای، مراحل «ساختن» و «مشکل» باهم میانه را تشکیل می‌دادند. اما حالا این دو از هم تفکیک می‌شوند. در ادامه تعریف مختصری از مراحل پنج‌گانه گفته می‌شود و در درس‌های بعدی به صورت تخصصی‌تر به آن پرداخته می‌شود.

شروع: در این بخش داستان آغاز می‌شود. محیط، زمان و مکان شرح داده شده، و شخصیت‌ها معرفی می‌شوند.

ساختن: اتفاقاتی که قبل از وقوع درگیری بزرگ می‌افتد.

مشکل: مشکل، مسئله و یا نقطه اوج جایی است که درگیری اصلی اتفاق می‌افتد.

در مسیر فرود: در این بخش، تعارض اصلی حل می‌شود. قهرمان راهکاری که پیدا کرده را عملی می‌کند.

پایان: پس از حل مسئله، داستان به پایان می‌رسد و شخصیت‌ها درس‌هایی می‌گیرند.

قصه‌ای را برای بچه‌ها تعریف کنید و پس از هر کدام از مراحل پنج‌گانه، مکث کنید و از بچه‌ها بخواهید در مورد قصه گفت‌وگو کنند. مسیر قصه تا این‌جا چه طور بوده است؟ به نظر آن‌ها در ادامه چه اتفاقی می‌افتد؟ می‌توانید از کتاب‌های کانون پرورش فکری کودکان استفاده کرده، و یا قصه‌ی زیر را برای بچه‌ها بخوانید.

شروع: «روزی روزگاری در یک مزرعه، مرغی زندگی می‌کرد. به خاطر پرهای قرمزش، او را پر قرمزی صدا می‌کردند. روزی پر قرمزی در مزرعه در حال گشت و گذار بود که روباهی او را دید و آب از دهانش راه افتاد.»

ساختن: «روباه سریع به خانه رفت و قابلمه را پر از آب کرده، روی اجاق گذاشت تا بجوشد. سپس برگشت و وقتی پرقرمزی حواسش نبود، پیش از آن که بتواند کمک بخواهد، او را گرفت و داخل کیسه‌ی پارچه‌ای انداخت. قبل از این که به خانه برود، دوست پرقرمزی که یک کبوتر بود، این صحنه را دید. پر قرمزی قبلاً بارها به کبوتر کمک کرده بود و آن‌ها دوستان خوبی بودند. کبوتر این ماجرا را دید.»

مشکل: «کبوتر مقابل چشمان روباه، روی بوته ای نشست. او وانمود کرد بالش شکسته و نمی‌تواند پرواز کند. روباه با دیدن کبوتر پیش خودش فکر کرد امروز چه روز خوبی است. به جای یکی، دو شکار نصیب شد. کیسه‌ی پارچه‌ای را کنار گذاشت و به دنبال کبوتر رفت. کبوتر هم سعی می‌کرد فرار کند. او این‌طور روباه را از کیسه دور کرد. پر قرمزی توانست از این موقعیت استفاده کند و از کیسه‌ی پارچه‌ای بیرون بیاید.»

در مسیر فرود: «او به این فکر کرد که روباه متوجه فرارش نشود تا بتواند حسابی دور شود. به همین خاطر به جای خودش یک سنگ داخل کیسه گذاشت. پر قرمزی از آن جا دور شد و کبوتر به محض این که از آزادی پرقرمزی مطمئن شد، پرواز کرد و از روباه دور شد.»

پایان: «روباه که از گرفتن کبوتر ناامید شده بود، کیسه‌ی پارچه‌ای را برداشت و به خانه رفت. او کیسه را داخل قابلمه خالی کرد. اما به جای پرقرمزی یک سنگ داخل آب جوش افتاد و سر و دست روباه را سوزاند. او به خاطر این خاطره‌ی بد، دیگر به مزرعه حتی نزدیک هم نشد.»

نظر دانش آموزان را درباره‌ی هر کدام از مراحل کوه داستان پنج مرحله‌ای بپرسید. سپس از آنها بخواهید در طول هفته قصه‌ای را پیدا کنند، به همین ترتیب مراحل کوه داستان را روی آن مشخص کنند و برای جلسه‌ی بعد با خود به کلاس بیاورند.

کلاس پنجم - جلسه چهاردهم

کوه داستان پنج مرحله‌ای (شروع)

اولین مرحله از کوه داستان، شروع است. در این بخش، قهرمان را در دنیای خودش می‌بینیم. او در حال زندگی عادی است که اتفاقی غیر منتظره رخ می‌دهد. این بخش بسیار مهم است. بخش مهمی از شناختی که مخاطب نسبت به قهرمان پیدا می‌کند، در این بخش رخ می‌دهد؛ شخصیت کیست، کجا زندگی می‌کند و به چه چیزهایی فکر می‌کند، آرزوها یا علایقش چیست، همه در مرحله‌ی شروع مشخص می‌شوند.

شخصیتی طراحی کنید و کمی در مورد آن بنویسید. سپس از بچه‌ها بخواهید در حد چند جمله، نوشته‌ی شما را ادامه بدهند و آن را تا جایی که اتفاق غیر منتظره رخ می‌دهد، بنویسند. (شروع یک قصه را بنویسند)

«موفاسا (شیر- سلطان جنگل) در حال تدارک برای برگزاری مراسم اعلام جانشین خود در جنگل است. او می‌خواهد فرزندش را به عنوان سلطان جنگل انتخاب کند. ...»

از بچه‌ها بخواهید در ادامه بنویسند موفاسا چه کارهایی انجام داد و چه اتفاقی جریان طبیعی قصه‌ی او را به هم زد؟ نوشته‌های دانش‌آموزان تان را بخوانید و از آن‌ها بخواهید در موردشان باهم گفت‌وگو کنند.

تمرین:

۱/ چند مدل اتفاق غیر منتظره (که در انتهای بخش شروع رخ می‌دهد) بنویسید و از بچه‌ها بخواهید یکی از آن‌ها را انتخاب کرده، ابتدای قصه تا آن‌جا را بنویسند. (از شخصیت اصلی شروع کنند، زندگی عادی او را تا زمان رسیدن به این اتفاق غیرمنتظره بنویسند. یعنی در واقع شروع قصه را بنویسند.)

- تا این که توپ وحید به خانه‌ی همسایه پرتاب شد.
- اما یک روز جغد دانا مریض شد و دیگر نتوانست بقیه‌ی حیوانات را معاینه کند.
- ولی این مشتری با بقیه فرق داشت. او یک نخ جادویی برای پیرزن آورد و از او خواست با آن بافتنی ببافد.
- مرد ماهی‌گیر مثل هرروز مشغول کار بود که موجود عجیبی در تورش افتاد.

۲/ از بچه‌ها بخواهید تمرین را در منزل انجام داده و آن را تبدیل به یک قصه‌ی کامل کنند. سپس هفته‌ی بعد آن را با خودشان به کلاس بیاورند.